

Ik, blanke kaffer

Voor Christiane Hubaut

Paul Brondeel

Ik, blanke kaffer

het verhaal van een vervreemding

met een nawoord van Wout Vlaeminck

Wat vindt u van dit boek? Vertel het ons
@vrijdagboeken met #vrijdagboeken

1

© 1971 & 2019 – Erven Paul Brondeel & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Bernadet Willemen
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen
© Foto auteur: 1993 Vereniging van Westvlaamse Schrijvers

De uitgever en auteur hebben ernaar gestreefd de relevante auteursrechten ten aanzien van gepubliceerde foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

NUR 301
ISBN 978 94 6001 737 7

e-boek
ISBN 978 94 6001 733 9

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Ik zie me nog altijd in Elisabethstad arriveren, na een treinreis van drie dagen en drie nachten tussen Lobito en het koperhart van Katanga. Rood van het stof, stinken als een bok, vuile handen, vuile kleren, half verhongerd omdat ik bijna niets meer durfde te eten van die Portugese treinkost die ik niet kon verdragen. Ik kreeg er krampen van en moest telkens, met toegeknepen billen, naar het toilet strompelen. Zo begon het al: ziek en smerig, in *charming Africa*. Het paradijs onder het Zuiderkruis.

Josiane, mijn vrouw, kon niet met me mee, ze was vijf maanden zwanger. We waren een klein jaar tevoren getrouwd en, als alle goede, rechtschape christenen, volgden we in die tijd de pauselijke dictaten op tot in de slaapkamer, wisten we dat zaad heilig was en dat het goed gebruikt moest worden, dat geen druppeltje verloren mocht gaan, dat de geslachtsdaad geen liefdedaad mocht zijn of een daad van plezier of een gewoon menselijke daad, maar een voortplantingsdaad. Josiane *moest* werpen, de conventie wilde het, eiste het, een getrouwde vrouw moest kinderen ter wereld brengen, haar oerplicht vervullen tot in het krankzinnige.

Toen ik trouwde, had ik vijftwintigduizend frank geleend bij de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, een huwelijkslening, terug te betalen in vijf jaar tegen zes procent intrest. Het kwam op zowat achthonderd frank per maand en dat van een salaris van iets meer dan vijfduizend. Daarenboven was ik forens, pendelaar, dus abonnementskosten op de Nationale Spoorwegen, bovendien was er de huur van de zolderkamers in de Stuiversstraat te Brugge en waren er de dokters- en apothekerskosten. Er bleef, na alles, net genoeg over om ruig te eten, soms een wandeling te maken, niet te ver natuurlijk, wegens de slijtage aan de schoenen, en voor de rest veel te bidden.

Ik was dus erg blij op een dag naar Kongo te kunnen vertrekken, de kans te krijgen om wat meer te verdienen, want daarop kwam het tenslotte aan. Ik voelde me ginder tot niets geroepen, zeker niet tot het beschaven der inlanders of om in Afrika de revolte te gaan prediken, een nieuwe Multatuli te worden.

Ik nam de boot in Antwerpen, de 'Baudouinville', en na de feesten te hebben meegemaakt, de drink- en zwelgpartijen, de doop op de evenaar, hopen blote flikkers, krampachtige verleidingspogingen tussen 'anciens', Michèle X met Gustave A, Amedée d (kleine d) met Sophie L, nadat een aantal vrouwen per Amerikaans opbod verkocht waren, *'pour les oeuvres sociales des Anciens Combattants de n'importe quelle guerre'*, kwam ik eindelijk in Lobito aan.

Een op het eerste gezicht onaantrekkelijke havenstad. Maar ik had geen tijd om verborgen schoonheden te gaan opzoeken, ik moest de trein in, en na de moerassen van Portugees Angola – duizenden vlinders, insecten, rupsen,

sprinkhanen – na Nova Lisboa, Bihé, Cuanza, Vila Cuza, tenslotte Teixeira de Souza.

De grenspost Dilolo met de eerste echte Belg, monsieur Mouton, een kleine vriendelijke man, die al veel van mij wist, mijn naam, mijn leeftijd, mijn functie, mijn graad (graadje), die wist dat ik naar Elisabethstad mocht, wat blijkbaar een voordeel was en die 'merde' riep toen ik opnieuw naar de boemeltrein toog.

In Elisabethstad kroop ik als een afgejakkerde hond uit de trein, mijn koffers zelf slepend tot bij de uitgang.

Er was niemand die me opwachtte. Ik was alleen. Klein. Onbenullig. Vlaming.

Het was tien uur 's avonds en het plein voor het station was onsmakelijk verlicht. Twee rijen palmbomen links, twee rijen rechts. In het midden een grasperk met bloemen, een fonteintje. Overal geparkeerde limousines. Wimpels in de bomen of slingers, sedert de voorbije koperfeesten. In de verte een aantal gebouwen, hotels waarschijnlijk. Het stationsplein zag eruit als dat van een provinciestad in West-Vlaanderen. Verderop leek het allemaal wel mooier, luxueuzer. Er liepen tientallen blanken en zwarten in de omgeving van het station, maar alle gezichten waren even onverschillig, even star en hautain en zelfgenoegzaam als ze dat waren in Brussel of Antwerpen of Oostende.

I was a stranger. Ik was onwennig, misschien bang. Mij ontbrak de hand van Josiane, de hand, de oogopslag, haar stralende glimlach met de zeer witte tanden.

Daar heb ik de eerste keer de bevreemding gevoeld die mij altijd is bijgebleven, die eigenlijk altijd een deel van mezelf was, maar het leek toen nog allemaal moeilijk te

omschrijven. Enerzijds lokte mij het avontuur (nee, eerlijk: het geld), anderzijds was er een beginnende afkeer. Misschien omdat ik zo moe was en omdat geen mens zich om mij bekommerde, om een beambte vierde klas, eerste 'term', zo groen als een bladluis. Ik was duizendmaal liever op een vulgaire broussepost terechtgekomen, een stinkend bled, met een stuk of twintig blanken en enkele honderden luizige negers, dan in het florissante, rijke maar onverschillige koperbolwerk.

Even kwam het bij me op de nacht in het station van Elisabethstad door te brengen, als een nikker of een clochard op de grond te slapen, morgenvroeg weer de trein te nemen en *bye bye Africa*. Maar ik zette de gedachte van me af, ik was geen joch meer – dacht ik – en als de nacht nu zwart is, zou morgen de zon weer schijnen, regendroppen die op mijn venster kloppen, ik was een te gevoelige collegejongen geweest, dat was de reden, gedaan ermee, vooruit nu.

Try to be a man.

Ik riep een boy om mijn koffers te sleuren en gaf hem twintig frank, tweemaal een gewoon dagloon, en de knaap bracht mijn twee koffers tot het Albertéénhotel – hotel Albert premier – en deponeerde daar zijn last en hij brabbelde iets dat ik niet verstond, waarschijnlijk vroeg hij opnieuw om geld, want hij zal het wel doorgehad hebben dat ik een aap van een Vlaming was, ingoed, christelijk en dus onnozel. In mijn beste boerenfrans vroeg ik om de eigenaar van het hotel te spreken, hij geleek op een sinterklaas, wit haar en een rood gezicht, *Père Noël*, of op een ex-edelman want die waren daar nogal goed vertegenwoordigd, en de man had zeer verwonderde wenk-

brauwen en ogen van 'kijk me nou es', en toen ik vroeg of er geen kamer beschikbaar was, was het antwoord al bij voorbaat nee. Ik had het moeten weten dat hoteliers de bazen van Kongo waren. Ik vroeg hem of er geen reservering voor mij gedaan was en ik zei mijn naam: 'Cafmayer'. Nooit van gehoord. *'Essayez ailleurs,'* zei de man.

(Va-t-en, étranger.)

Ik ging. Wel mocht ik mijn koffers laten staan op de barza van zijn hotel, *à mes risques et périls*, en ik toog op zoek naar een ander hotel, om tien uur 's avonds, in een stadscentrum dat op Brussels-by-night leek, met dames in bontmantel en heren in jacquet, met toeterende, razende, wilde auto's als overal ter wereld in waanzinnige steden, en bij het eerstvolgende hotel was het ook njet en bij het volgende ook en in het Palace Hotel was het zonder pardon, *'qu'est-ce que tu t'imagines, fieu, que tu es le Prince de Ligne ou le Gouverneur de Province?'*

Ontgroening.

On est 'groen' (bleu), on broebel en français en ik had veel zin om heel de santenboetiek aan mijn laarzen te lappen, ergens de eerste de beste kroeg binnen te lopen en al mijn zakgeld erdoor te jagen, beginnen te vechten, ruiten en tapkasten stuk te slaan en bijgevolg de eerste nacht in het paradijselijke Kongoland in het arrestantenhok door te brengen.

Het gevecht met de whiskykaai. Zover is het niet gekomen.

Indien Josiane bij me was geweest, zou het allemaal beter zijn verlopen, zij was meer bijdehand dan ik in dergelijke omstandigheden, vriendelijker, prettiger in de omgang. Een jonge blanke vrouw, een 'witje', een 'eerste

termpje', dat meestal honingzoet onthaald werd, met het oog op een flirt natuurlijk, een reeks 'hommages' en 'enchantés' en wat nog meer, 'omhels me', bijvoorbeeld.

Maar Josiane was zwanger, na drie maanden huwelijk al, zonder pardon (... alleen gericht op de overdracht van leven...), kweken, voortbrengen, planten, oogsten. Josiane kon niet met me mee, de dokter verbood het, ze zat te snikken op de bruine banken van de Agence Maritime te Antwerpen toen ik de loopplank betrad, na een eindeloos afscheid, na talmen tot het laatste ogenblik, handen die nooit konden loslaten, de laatste waarheid tussen man en vrouw. En toen ik bleef staan en wuifde en opnieuw bleef staan en toen ik de wereld, een wereld, achter me liet, noodgedwongen, want ik wilde leven en Josiane wilde leven en het kind in haar, in die ogenblikken al begreep ik, voelde ik, dat ik bezig was iets onherstelbaars te doen, dat de gevolgen niet te overzien zouden zijn.

Tenslotte kreeg ik toch een kamer in het Albertéén-hotel, want er wás voor mij gereserveerd, 'maar het was zo laat toen je arriveerde, de boekhouder had het niet juist aangetekend' en veel andere vijven en zessen – pro forma natuurlijk, want wat kon de hotelier een cliënt min of meer schelen, ze moesten toch naar zijn hotel komen, er waren altijd huizen te weinig en om half twaalf kon ik mijn handen wassen en mijn koffers openmaken en de foto van Josiane op het nachtkastje zetten en kon ik zitten kijken naar Josiane, mijn lippen op de hare drukken en telkens weer naar haar foto kijken, tot ik ze niet meer zag door de nevel van tranen.

O groteske, waanzinnig-goede Vlaamse kolonialen die de darmen uit hun lijf gingen werken in een smoorheet

land van ondankbaarheid, tegen een aanvangssalaris van honderdvijfentwintigduizend, *plus l'index*. Maar kom, ik was blij met het beter betaalde baantje en ik was blij omdat ik die nacht eindelijk weer terecht kwam en omdat ik slapen kon. Te eten kreeg ik niet meer, want het was te laat, de keuken was dicht. En morgen, o lieve God, kon ik alle opgekropte energie die in mijn jonge lijf zat, ten dienste stellen van de administratie, zonder nadenken, zonder restrictie, een totale overgave wegens het aanlokkelijk salaris. Een magere hond die men een been voorhoudt.

En de volgende morgen toog ik dan, netjes in mijn frisse katoenen safari, naar de Directeur du Service des Douanes et Accises. De man was er vanzelfsprekend niet en ik moest wachten, en toen hij dan na een tijdje opdaagde, kreeg ik hem vijf minuten te zien, de man uit de hogere sferen, en werd ik overgeheveld naar een andere blanke *gradé*, eindelijk een Vlaming – met een zuur gezicht – die mij in het Frans uitlegde dat de dienst om acht uur begon en dat ik om negen uur een loket moest openen en dat ik me daar bezig moest houden met aangiften en licenties en andere vodderijen, dat ik maar meteen moest beginnen '*immédiatement dans le bain*'.

De eerste maand was verschrikkelijk: zwoegen, zweeten, hakkelen in vier talen, ja zeggen als het nee moest zijn, tien pardons per minuut, zonder opleiding in een dienst die ik verafschuwde, allemaal *hommes de métier* uit België, beroepslui, in het begin alles moeten vragen, maar ze hadden ook geen tijd of geen zin om zich met dat boertje uit Vlaanderen bezig te houden. *Il faut consulter ton règlement*, zoek het zelf maar uit, stuk stront,

plebejer. Aan de zwarte klerken durfde ik niets te vragen, dat zou al te gek geweest zijn, dan tegen jezelf zeggen: ik heb jullie niet nodig, snobs, en zelf alles uitvissen, met die zuurpruim van een *gradé*, die ook zoveel moest overwerken, tot zeven of acht uur 's avonds op kantoor blijven, de ene sigaret na de andere roken, een mond vol korsten van de dorst, bevend van de honger, en later op de avond, in mijn kamer van het Albertéénhotel, zitten blokken, reglementen instuderen, *Règlement du Service des Douanes et Accises, Comptabilité de l'Etat*, om erbij in slaap te vallen, op kantoor van elk formulier een exemplaar vragen en ze thuis proberen in te vullen, met woordenboeken jongleren, het douanetarief leren, de rubrieken van buiten leren, om niet telkens weer beschaamd voor het loket te moeten staan, de zondagmiddag in de snikhete kamer zitten bladeren in *le tarif douanier et ses annexes*, hoe zegt men in het Frans zaad van stieren en welke rubriek is daarop toepasselijk, of wat wil zeggen *'Autres espèces de bovidés, autres, rubrique C, autres'*?

Ik wou het allemaal te goed doen, me inwerken, boven water komen. Ik verloor in één maand tijd verscheidene kilo's aan gewicht, ik ben één keer naar de bioscoop geweest en één keer was ik dronken, maar het was zeker van zwakte, want ik had nog niets gegeten en op mijn nuchtere maag zes grote glazen Simba gedronken.

Maar al met al, na enkele weken was ik al bij en kon ik al zachtjes meeneuriën in het lachwekkende koor van de administratieploerten, kreeg ik mijn eerste woordenwisseling met een ancien, een Waal uit Mons, een Vlamingenhater, maar hij kwam zich later excuseren en aanzien ik Vlaming ben en dus braaf en dus... och ja, men

kent het spelletje, klappen krijgen en de andere wang bieden.

Er was ook een dame in dat hok – hoe zij bij een douanedienst terecht kwam, bleef me steeds een raadsel – maar ze was er, ze was er tientallen keren meer dan alle mannen samen, een vlinder tussen de rupsen, één heupdraai, één blauw 'rein' oog waren genoeg voor haar om meer gunstjes te verkrijgen dan om het even wie.

Na anderhalve maand kreeg ik van de traag wentelende personeelsmolen te horen dat mij een huis toegevoerd zou worden, *'lorsque votre épouse arrivera'*. Ik was in de wolken: een huis, kamers om in rond te lopen, een badkamer, een tuin, een garage, een barza. Het was een *préfabriquée* buiten een stad, een *préfab*. Diezelfde avond een lange brief naar Josiane, enthousiast als een eerste communicant, een ontboezeming à la Courths-Mahler, over de hemel zij gezegend en God zij geloofd. Heer, zegen deze spijzen en deze onbenullige gehersenspoelde Vlaming.

Toen, drie dagen later een telegram: 'Miskraam voor Josiane, is herstellend, moeder'. Was het een tegenslag? Ik liep een dag te suffen. Josiane met nutteloze wonden in haar lichaam. Ik schreef haar dat het allemaal goed zou verlopen, dat ze nog jong was en dat ze nu ook vlugger zou kunnen komen.

Ze kwam een maand later, met het vliegtuig. Het huis was mij inmiddels al toegewezen, ik had er mijn koffers naartoe gebracht, de occasiekoelkast geïnstalleerd, de elektriciteit laten aansluiten, een boy aangenomen en drank en eten en zelfs gordijnen gekocht. De meubels hoorden bij het huis, men kreeg huis en meubels om te gebruiken.

Overal op een draffe heen gerend, hijgend, puffend, allemaal te voet, geen auto, want ik had nog maar twee keer mijn salaris gebeurd en de rekeningen van Josiane liepen hoog op. De directeur gaf mij twee uren vrijaf (enkele dagen tevoren had hij mij gezegd: '*En somme, j'ai deux sortes d'agents, la quantité et la qualité*' en hij maakte duidelijk tot welke soort ik in zijn ogen behoorde), en ik ging mijn dikke zondagse kostuum aantrekken en ging te voet naar de vlieghaven, een uur ver, in de afgrijselijke Afrikaanse zon, zodat ik liters zweet liet. Ik kwam net op tijd. Josiane was als voorlaatste op het trapje verschenen. We renden naar elkaar toe, als in *So big*, rennen, hijgen, bijna struikelend rennen in elkaars richting op het brandend hete asfalt van het E'villse vliegveld.

Josiane door haar tranen heen:

'O, Adriaan, wat zit je vol sproeten.'

Maar ze droogde haar tranen en haar ogen werden weer levendig, weer ongelooflijk donker en groot en levendig en ze keek honderduit, overal, naar zoveel, zoveel nieuws en anders en ze hijgde nog een beetje na en ze slikte en ze keek telkens naar de bomen, de weg, het rode zand, de mensen, de bewegingloze wolken, de zon. En daar reeds begreep ik dat zij zich geen vreemde zou voelen, *not a stranger*, never, dat zij de koloniale zou worden en niet ik, die een vreemde bleef in het gejoel, in de verwondering, een zwijgende, een sombere, een relativeerder, een man die nooit geleerd had te leven, aan wie nooit uitgelegd werd hoe men leven kon en leven moest, die van huis uit, van school uit, van leger uit, van altijd, één parool had meegekregen: werken, werken, werken, *nomdedieu*, tonen

dat ge het waard zijt te leven, geen werk, geen eten, geen werk, loop dan maar in vodden rond.

Ik bracht Josiane met een taxi naar onze préfab (in Couillonville zoals gezegd werd) en daar hebben we urenlang gepraat over de afgelopen drie maanden, over de miskraam, maar Josiane vond het ook niet erg, ze was nog jong, nog zeer jong. Ik maakte haar wegwijs in het huis en ze stond bewonderend te staren naar al het nieuwe, het nooit tevoren geziene, een rijkemensenhuis, zei ze, en ze gleed met haar dunne vingers over het glanzend vel van de koelkast, over de platendraaier, de radio, de zware limbameubels. Ik had mij afgesloofd om het huis zo prettig mogelijk te maken – wat een verschil met de zolderkamers in de Stuiversstraat te Brugge, waar we onze eerste huwelijksmaanden doorbrachten – een huis echt voor ons alleen, een 'tempel' van beton, glas en ijzer en op die zestiende oktober van het jaar 1954 beleefden we een nacht als nooit tevoren, na drie volle maanden onthouding.

In de morgen heb ik Josianes ogen nooit glanzender gezien, toen ze door het raam heen keek naar de andere huizen, naar de weg, ontroerend stil en eenzaam en gedwee in het eerste licht, naar de bomen, de kraanvogels, naar de heggewit van de spinnenwebben en naar de zon die opsteeg en de wereld in licht zette, eeuwig licht van een onuitputtelijke zon en ze voelde deze nieuwe wereld als een sprookjesmens op haar afkomen, ik zag hoe ze glimlachte en het venster opentrok en diep ademhaalde, een bevrijding, het begin van een betere tijd, *up with people*, en ik wist, duidelijker dan met duizend woorden, dat Kongo voor haar het paradijs zou worden.

Paradijs. Iemand had het woord gezegd, iemand had het woord uitgedacht. Ik geloofde dat het voor Josiane werkelijkheid zou worden, belofte en genade, verwachting en verwezenlijking.

Maar niet voor mij.

2

We maakten vrienden: Cnop, Peeters, Warrelaar, Boits, Rekelman, Vandoren, zelfs een paar van kantoor. Allemaal jonge getrouwde koppels, zonder kinderen of met één kind, allemaal wonend in een ijzeren préfabriquée als de onze, die overdag heet stond als een braadpan op het vuur en 's avonds, als het koel werd, fris zelfs, begon in te krimpen en knallen gaf, pang, pang, alsof stenen op het dak geworpen werden. Iedereen kocht na enkele maanden een auto, meestal een occasiewagen om te beginnen, om te leren. De ouderen fopten de jongeren waar ze bijstonden, ze laptten hun oude wagen wat op, polishten hem, wreven alle roestplekken weg, legden er een nieuwe voetmat in, prutsten aan de kilometer teller, en voilà, hij is nog bijna als nieuw, Cafmayer, ik laat hem voor dertigduizend frank. O, geen betalingsmoeilijkheden, *on se connaît*, tienduizend cash en de rest met wissels, de Standard Vanguard die ik mij liet aansmeren was geen vijfduizend frank waard, maar ik *zou* rijden, Josiane *zou* rijden, wij voelden voor het eerst in ons leven de sensatie van een stuurwiel in de handen, een duw op het pedaal en wroef, weg, rijden, stof achter ons zien opwaaien, rijden, de eer-

ste keer met een eigen auto, er 's nachts van dromen, dromen bijvoorbeeld dat moeder mij zou zien zitten als een baron achter het stuur, of nonkel Fons of die ouwe sloor van een tante Helena met haar bibbermond, eraan denken dat die stakkers in België nog allemaal te voet gingen, of per fiets naar het spoorwegstation jakkerden, maar bij het eerste verlof vaststellen dat diezelfde stakkers ook niet meer te voet gingen, de fiets aan de voddenraper verkocht hadden en veel betere, veel mooiere en krachtiger wagens hadden dan wij.

Illusies.

Heerlijk land onder het Zuiderkruis, land van zoete heuvels en koele wouden, een klein beetje werken, autootje rijden, veel geld verdienen, zonnen op de barza, de negers doodsarren, God, wat een leven, met glimmende zwarte mokkels op zwier gaan, jaja, en niets anders doen dan zuipen en kinderen maken. Ik moest elke dag hard werken. Later verbeterde het wat, ik kreeg het allemaal onder de knie, '*je m'organisais*', rationeler werken, beter inzicht, meer vakkennis, maar meestal elke avond doodmoe, ik deed 's avonds bijna niets meer, wat platen draaien, soms iets lezen, soms. Josiane strelen en vroeg naar bed, de lusttuin, elke dag kermis (moeder zei: zolang de speelman op het dak zit...).

Josiane was volwassen geworden, wat een vrouw, slank, een weelde van blinkend zwart haar, een glimlach waarop ik nooit uitgekeken raakte en haar opvallend mooie diepbruine ogen. Ik zie haar nog ongegeneerd naakt door de slaapkamer lopen, de gordijnen dicht want de zwarten gluurden ook graag naar blote body's van mooie vrouwen, glanzend lichaam in het halfduister, de borsten stevig en

hoog, de taille smal, de witte dijen als stelten hoog, heerlijke wondermooie lijnen van heupen en bips, een godinnetje opstijgend uit nevels en zee.

Geen kalender op het nachtkastje, geen voorbehoedsmiddelen, niks, maar haar buik bleef plat en elke achtentwintig dagen de menstruatie, ze kon waarschijnlijk geen kinderen meer krijgen, ze verlangde er trouwens niet naar, nog niet, ze deed er niets voor om er wel te hebben. Zes maanden Kongo, zes maanden weg uit het keurslijf van het christelijke avondland, dat wil zeggen, priesters, lering, godsdienst, plicht, plichten van de huwelijke staat, vruchtbaarheid, werpen en al die andere dwangmiddelen waardoor alle plezier bedorven werd en we dachten aan niets meer, geen missen, geen kerken, geen drie weesgegrootjes van hier en vijf onzeveraders van ginder, bij het opstaan, bij het slapengaan, voor en na het eten, voor en na het werk, voor en na en tijdens alles, dat eeuwige gekoeioneer, we dachten er wel aan, maar er werd niet meer over gesproken, wat zouden we, we waren jong en verliefd en al het overige kon ons geen snars verdommen. Er kwamen ogenblikken waarop ik dacht dat ik, net als Josiane, zou wennen aan Kongo, mij er thuis zou voelen, maar dadelijk daarop moest ik vaststellen: het ruikt hier tenslotte allemaal naar zweet, de negers stinken, ze wassen zich niet, ze staan 's morgens op en stinken naar transpiratie en sperma, de zwarte wijven hebben slingerborsten, ze dragen hun onvermijdelijk kind op hun blote rug, in een *pagne*, waar het pist en kwijlt, ze lopen in vodden gekleed, er zijn honderdduizenden melaatsen, frambozialijders en syfilislijders, ze hebben bilharziose, wormen allerhande, ze hebben geen broek aan hun gat,

hun boyerieën en hutten ruiken naar verrotting en bedorven lucht, hun huizen zijn mesthopen, ze zijn allemaal zwart en smerig en schunnig. En daartussen een klein aantal blanken, welgedaan, middeleeuwse heren en dames met punthoeden en geparfumeerd, geïmporteerd uit de achterbuurten van Vlaanderen, Wallonië en Brussel, hier op slag gepromoveerd tot *high life*, zichzelf zodanig eliteachtig vinden dat het komisch aandeed. En overal het ongedierte, de platte spinnen met een lijf als een twintigfrankstuk, de ratten, de hagedissen die hun staart verliezen als men hen aanraakt, een kronkelend vies stuk staart in je handpalm, de luizen, de vlooiën, de sprinkhanen, de slangen onder elke steen van de tuin van de *préfabriquée*, het hoge stekelige gras, het stof op de wegen, het stof dat overal doordringt, dat het smeert in je neus rood maakt, dat je speekselklieren aantast. Kongo een paradijs? Wat moet ik daarom lachen. Kongo was geen paradijs, het kon geen paradijs zijn alleen maar omdat de zon er elke dag scheen, omdat het op het middaguur veertig graden heet was in de schaduw, omdat het een half uurtje fris was 's morgens en men daarna rustig braden kon. Geen paradijs want het werk begon om acht uur, zonder verpozen, geen koffiepraatje om tien uur zoals op de Belgische administratiekantoren, 's middags op een drafje naar huis en er eventjes uitblazen in de chaise longue, de siësta, en dan weer op stap naar dat rattig, onpraktisch kantoor tot vijf uur dertig of nog later, overwerken als de kas niet klopte, tot zeven uur, tot acht uur, want de kas moest kloppen, geen ventilatie, geen airconditioning, overal negerlucht, in de magazijnen van de BCK stank van dieselmotoren, rook van treinen, gebrul van spoorwegbeambten, wolken

roet en zwart stof, omvertuimelende kisten en kratten, eindeloos geruzie met ontevreden importeurs, dat sjacherende Joods of Portugees of Grieks volkje, dat zich telkens bedrogen waande en op alles afdong – *like in their own country* – en schimpte op de administratie en haar klerken. En 's avonds hondsmoe in een fauteuil hangen, koortsig en geen zin hebben om iets te lezen, om een brief te schrijven naar ouders en schoonouders en zusters en broers en verre vrienden. Drinken, dat wel, leren drinken, Simba aan de fles en whisky aan de teut. Alleen 's avonds zich wat meer mens voelen en duidelijk weten: geen paradijs, nee, zeker niet, alleen het hogere salaris dat trekt, niets anders, niets dan de loonvreugde. Een droog seizoen dat zes maanden duurde, geen druppel regen, niets dan opwolkend stof en dan zes maanden regenseizoen, de tuin die overstroomde, de wegen die onbegaanbaar werden, onberijdbaar, ploeteren in modder en stront, *une kermesse héroïque*, jawel, afgrijselijke onweders en als het regende viel je omver van de stank van de negerlijven, die naar schimmel roken of paardendrek of modder of weet ik veel. Ik heb die blanke dame van kantoor eens alle zwarte klerken de laan zien uitsturen, ze moesten zich gaan wassen, ze werd misselijk, zei ze, van hun lijfgeur en ze kreeg het natuurlijk gedaan en als ze weg waren, sprenkelde ze overal reukwater, Dior-O-Odoro, zodat de keet naar een bordeel rook wat al even erg was en zelf stond bij haar het zweet in haar oksels en in de gleuf tussen haar borsten. Ze had altijd een collectie vers ondergoed in haar handtas en twee- of driemaal per dag ging ze zich verschonen in het toilethokje, ze moest wel, want haar slipje zal wel even nat geweest zijn als haar oksels of haar kruis of de